

ความหมายและลักษณะของภูมิปัญญาทางภาษา

ภูมิปัญญา ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Wisdom” หมายถึง ความรู้ความสามารถ วิธีการผลงานที่คนไทยได้ค้นคว้า รวบรวม และจัดเป็นความรู้ ถ่ายทอด ปรับปรุง จากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จนเกิดผลิตภัณฑ์ดี งาม มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถนำมาแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตได้แต่ละหมู่บ้าน แต่ละชุมชนไทย ล้วนมีการทำมาหากินที่สอดคล้องกับภูมิประเทศ มีผู้นำที่มีความรู้ มีฝีมือทางช่าง สามารถคิดประดิษฐ์ ตัดสินใจแก้ปัญหาของชาวบ้านได้ ผู้นำเหล่านี้ เรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ทรงภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาทางภาษา หมายถึง ความฉลาดของบรรพบุรุษที่ต้องการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ประสบการณ์ไว้ในภาษาและวรรณกรรมต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการสั่งสอนให้ข้อคิด คติเตือนใจ และใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขในสังคม

ลักษณะของภูมิปัญญาทางภาษา แบ่งประเภทตามข้อมูลทางคติชนวิทยา

คำว่า คติชน นั้น ดร.กิ่งแก้ว อรรถากร ให้คำอธิบายว่า คือผลผลิตทางวัฒนธรรมที่คติชนวิทยาสนใจนำมาศึกษา ส่วนคำว่า คติชนวิทยา นั้น ดร.กิ่งแก้ว อรรถากร ให้คำจำกัดความว่า คติชนวิทยา คือ วิชาซึ่งว่าด้วยการศึกษาคติชนหรือผลผลิตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน และผลผลิตทางวัฒนธรรมนี้เป็นมรดกที่รับทอดกันมาทั้งภายในชนกลุ่มเดียวกัน และที่แพร่กระจายไปสู่ชนต่างกลุ่มด้วย

สรุปได้ว่า วิชาคติชนวิทยา เป็นวิชาที่ศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ตลอดจนผลผลิตหรือการสร้างสรรค์ต่างๆ จากอดีตมาจนปัจจุบันของมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ

โดยภูมิปัญญาทางภาษาที่เป็นคติชนนั้น รวมถึงข้อมูลประเภทที่เป็นมุขปาฐะ (Verbal) ได้แก่ ข้อมูลที่ใช้ถ้อยคำเป็นสื่อในการสืบทอดโดยวิธีการบอกเล่า ซึ่งแบ่งแยกย่อยต่อไปได้อีก ดังนี้

๑. **คำกล่าว (Folklore)** ซึ่งมีหลายประเภท เช่น สำนวน คำพังเพย ภาษิต และสุภาษิต ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สำนวน (๒๕๔๒ : ๑๑๘๗) น. ถ้อยคำที่เรียบเรียง โวหาร บางทีก็ใช้ว่าสำนวนโวหาร เช่น สารคดีเรื่องนี้สำนวนโวหารดี; คดี เช่น ปิดสำนวน; ถ้อยคำที่ไม่ถูกไวยากรณ์ แต่รับใช้เป็นภาษาที่ถูกต้อง การแสดงถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่งๆ หรือหนังสือแบบหนึ่งๆ ลักษณะนาม การใช้เรียกข้อความรายหนึ่งๆ เช่น ข้อความสำนวนหนึ่ง บทความ ๒ สำนวน ในคติชนวิทยาจะใช้สำนวนในความหมายว่า

ถ้อยคำที่เรียบเรียงไม่ถูกไวยากรณ์ แต่รับใช้เป็นภาษาที่ถูกต้อง เป็นการแสดงถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษของภาษาไทย เช่น ก้ามใหญ่ แก่เผ็ด เต่าหัวงู

คำพังเพย (๒๕๔๒ : ๗๗๕) น. ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้วโดยกล่าวเป็นกลางๆ เพื่อให้ตีความเข้ากับเรื่อง หลวงวิจิตรวาทการได้อธิบายเพิ่มเติมว่า คำพังเพยคล้ายสุภาษิต เพราะมีลักษณะติชม หรือแสดงความคิดเห็นด้วย และทองสิบ สุภะมารค (๒๕๑๒) ให้ความเห็นว่า คำพังเพยเป็นถ้อยคำที่แสดงความจริง ไม่ได้สอนโดยตรง อาจเป็นคำพังเพยแท้ เป็นสำนวน หรือเป็นคำขวัญก็ได้เช่น ตัวอย่าง คำพังเพยแท้ ได้แก่ พุดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง ตัวอย่างคำพังเพยคำขวัญ ได้แก่ กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี จงทำดี จงทำดี ชาตเสียต้องไวร้าย ชาตชายต้องไวชื่อ ตัวอย่าง คำพังเพยสำนวน (จะมีลักษณะพูดถึงสภาพการณ์ต่างๆ ที่สะท้อนภาพสังคม) ได้แก่ เป็นหญ้าแพรกต้องແหลกไปก่อน

ภายิต (๒๕๔๒ : ๘๒๓) น. ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายเป็นคติ (ส.) ในทางคติชนวิทยา ต้องการในความหมายที่เป็นคำกล่าวที่เป็นคติชวนฟัง จะดีหรือไม่ยังไม่แน่ เช่น น้ำจืดให้รีบดื่ก

สุภาษิต (๒๕๔๒ : ๑๒๐๖) น. ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายเป็นคติสอนใจ เช่น รักยาวไว้สั้น รักสั้นให้ต่อ (ส; ป. สุภาษิต = ถ้อยคำที่กล่าวดีแล้ว) ในทาง คติชนวิทยา ต้องการความหมายในลักษณะเป็นข้อความที่เน้นคำสอน เป็นความจริงที่พิสูจน์ได้ เชื่อถือได้ เป็นข้อความที่สั้นๆ แต่กินความลึกซึ้ง เช่น แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร น้ำเซียวอย่าขวางเรือ ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น

๒. นิทาน (Tale) เป็นคำมาจากภาษาบาลี หมายถึง คำเล่าเรื่อง แต่นิทานในความหมายทางคติชนวิทยายังมีลักษณะเฉพาะอีก ดังนี้ นิทานพื้นบ้านหรือนิทานพื้นเมือง ตามแนวคติชนวิทยาจะหมายถึงต้องเป็นเรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ (Verbal) ปัจจุบันนิทานได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์มากขึ้น มีผู้แบ่งประเภทของนิทานไว้ต่างๆ กัน เช่น กุหลาบ มัลลิกะมาส แบ่งเป็น ๕ ประเภท ใหญ่ๆ ดังนี้

๒.๑ เทพนิยาย (Fairy Tale)

๒.๒ นิทานท้องถิ่น (Legend) ได้แบ่งย่อยอีก ดังนี้

๒.๒.๑ นิทานอธิบาย

๒.๒.๒ ความเชื่อ

๒.๒.๓ เกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้

๒.๒.๔ วีรบุรุษ

๒.๒.๕ คติสอนใจ

๒.๒.๕ นักรบ

๒.๓ นิทานตำนาน (Myth)

๒.๔ นิทานเรื่องสัตว์ (Animal Tale) ได้แบ่งย่อยอีก ดังนี้

๒.๔.๑ สัตว์สอนคติธรรม

๒.๔.๒ เรื่องสัตว์ที่เล่าซ้ำไม่รู้จบ

๒.๕ นิทานตลก (Jest Tale)

๓. **บทเพลง (Folksong)** กิ่งแก้ว อรรถการ บอกว่า เพลง (Song) ต้องมีเสียงผู้ร้อง (Voice) ประกอบเป็นส่วนใหญ่ โดยจะมีดนตรีหรือไม่ก็ตาม ส่วนในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายของเพลงว่า หมายถึง สำเนียงขับร้อง ทำนองดนตรี กระบวนวิธีรำดาบรำทวน เป็นต้น ชื่อการร้องแก่กัน มีชื่อต่างๆ เช่น เพลงปรบไก่ เพลงถ้อย เป็นต้น

กิ่งแก้ว อรรถการ แบ่งเพลงพื้นเมืองโดยเอาเพลงภาคกลางของ สุมาลย์ เรืองเดช เป็นเกณฑ์แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๓.๑ เพลงสำหรับเด็ก เพลงเด็ก

๓.๒ เพลงประกอบการเล่นพื้นเมือง

๓.๓ เพลงประกอบพิธี

๔. **ปริศนาคำทาย (Riddle)** ประวัติการเล่นปริศนาคำทาย ไม่มีใครรู้ว่าชาติใดที่คิดผูกปริศนามาทายก่อน รู้แต่ว่ามีมานานแล้วและมีเล่นกันทุกชาติ ทุกสังคม สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดจากนิสัยที่ชอบถามซอกแซกของคน จึงได้ผูกปริศนาจากสิ่งๆ ที่พบเห็นในชีวิตประจำวันเอามาทายเล่นกัน ในวรรณกรรมของไทยปรากฏการทายปริศนาจาก เรื่องพระมโหสถ พระวิรุณบัณฑิต สรรพสิทธิ์คำฉันท์ ศรีชนนุชชัย ดำเนินวันสงกรานต์ และนิทานมุขปาฐะ เรื่องนกกกระจาบ เป็นวรรณกรรมชาวบ้านจังหวัดชลบุรี

๕. **ความเชื่อ (Folk – Belief)** คนไทยมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณเป็นส่วนใหญ่ ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดและแนวปฏิบัติของคนในสังคม เป็นการปลูกฝังสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน โดยผู้ปลูกฝังยังคงประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อนั้นๆ อยู่ให้เห็นเป็นต้นแบบและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมนั้นๆ

๖. **ภาษาถิ่น (Dialect)** คือ ภาษาที่แตกแยกย่อยออกมาจากภาษามาตรฐานของภาคกลาง (Standard Dialect) ตามท้องถิ่นที่อยู่ตามสภาพภูมิประเทศที่ใกล้ชนชาติใดก็รับเอาอิทธิพลของภาษาของชาตินั้นมาปะปน ทำให้วงศัพท์และสำเนียงแตกต่างจากภาษามาตรฐานภาคกลางในประเทศไทย เช่น ภาคเหนือจะมีภาษาพม่า มอญ ชาวเขา ไทใหญ่ เข้ามาปน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) จะมีภาษาลาว ลาว ผรั่งเศส และเขมร เข้ามาปน ภาคใต้จะมีภาษามลายู ชาว เข้ามาปน บางครั้งยังมีภาษาต่างประเทศอื่นๆ เข้ามาปนตามกาลสมัยด้วย เช่น ภาษาทมิฬ อาหรับ อีอิปต์และคำที่เข้ามาพร้อมๆ กับศาสนา ข้อสังเกต เมื่อลองเทียบคำ

ภาษาถิ่นทุกภาคของไทย มีหลายคำที่ตรงกัน ความหมายอย่างเดียวกัน และหลายคำที่ออกเสียงต่างกัน ภาษาถิ่นยังได้รวมเอาวัฒนธรรมการพูดจา (Folk Speech) และการตั้งชื่อ (Naming) เช่น ชื่อบ้านนามเมืองที่มีความเชื่อเข้าไปด้วย

ลักษณะของภูมิปัญญาทางภาษา แบ่งตามลักษณะของภาษาไทย

๑. เชาวปัญญาไหวพริบในการสร้างคำ

เมื่อไทยเราเริ่มคิดค้นอักษรไทยขึ้น เราได้สร้างคำขึ้นใช้โดยเลียนแบบธรรมชาติบ้าง ขอยืมคำจากภาษาอื่นมาใช้บ้าง คิดคำขึ้นมาเองเพื่อใช้เรียกชื่อให้ตรงกันบ้างใหม่ คำที่คิดขึ้นในสมัยแรกๆเป็นคำเดี่ยวโดด เช่น โคน ฝน วิว หมอน พริ้ว คาบ ฟูน กิน ข้าว งาม ฯลฯ ต่อมาเราเห็นว่าคำที่คิดขึ้นไม่พอใช้จึงได้สร้างคำขึ้นมาใหม่โดยวิธีการต่างๆ เช่น

นำคำไทยมาเรียงต่อกันเป็นคำประสม เช่น น้ำใจ ชาวสวน นักเรียน

นำคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาซ้อนกันเป็นคำซ้อนเพื่อความหมาย เช่น รักใคร่ บ้านเรือน คุณแล

นำคำที่มีเสียงใกล้เคียงกันมาซ้อนกันเป็น คำซ้อนเพื่อเสียง เช่น งุนงง โยเย จวนเจียน เกะกะ ฯลฯ

นำคำเดียวกันมาใช้สองครั้งกลายเป็นคำซ้ำ เช่น แดงๆ เขียวๆ เหลืองๆ

๒. ความรู้รอบและความหลากหลายในการใช้ถ้อยคำ

คนไทยยังเกิดแนวคิดใหม่้นำคำที่คิดขึ้นมากมายนั้นมาจับกลุ่มใหม่ สำหรับคำที่ออกเสียงเหมือนกันแต่เขียนต่างกัน ก็เรียกชื่อว่า คำพ้องเสียง เช่น กาน การ กาล กภาพ การณ์ กานท์ สัน สรร สรรค์ สรรพ์ สันท์ สัน (ทุกคำที่ยกตัวอย่างมาจะมีความหมายทั้งนั้น)

ส่วนคำที่เขียนเหมือนกันแต่อ่านต่างกัน เราเรียกชื่อว่า คำพ้องรูป เช่น อ่านว่า ครู (ค ควบกล้ำกับ ร) หรือ คะ-รุ กริ อ่านว่า กริ (ก ควบกล้ำกับ ร) หรือ คะ-ริ

คำอีกกลุ่มหนึ่งมีความหมายเหมือนกันแต่เขียนต่างกัน เราเรียกว่า คำพ้องความหมาย เช่น

คำที่แปลว่า งาม ได้แก่ ไศภา ไศภิน ไศภา ไสภี ตรุ ประไต สุนทร เฉดินัน ใจโล ประอร เพรศ เพา พะงา เพรา อะเคือ จรูญ ลออ

คำที่แปลว่า พระอาทิตย์ ได้แก่ สุริยะ สุริยา สุริยัน สุริยน สุริโย อาภากร ทินกร ทิพากร ทิวากร ภาษาภาส กร รพี ราไพ รวี รั้งสิมา สหัสรังสี

๓. ภาษาไทยเป็นภาษามีวรรณยุกต์

นับเป็นเอกลักษณ์ของภาษาไทยอย่างหนึ่งที่เรามีวรรณยุกต์ใช้ เพราะการใส่วรรณยุกต์ในคำใดๆ จะทำให้คำนั้นเกิดความหมายใหม่ เช่น เสือ เสือ เสือ , ไก่ ไก่ ไก่ ไก่ , ฟาง ฟาง ฟาง เป็นต้น

๔. ภาษาไทยนิยมใช้คำสัมผัสคล้องจอง

คนไทยเป็นคนเจ้าบัดสำนวน เราจึงคิดค้นคำสัมผัสขึ้นมาใช้ทั้ง สัมผัสสระ และ สัมผัสอักษร (สัมผัสพยัญชนะ) โดยใช้เพลงในการละเล่นของเด็กไทย ปริศนาคำทาย สำนวนไทย คำพังเพย สุภาษิต บทร้อย

กรอง บทเพลง ทั้งสัมผัสสระ และสัมผัสอักษร (สัมผัสพยัญชนะ)

สัมผัสสระ คือ คำที่ใช้สระตัวเดียวกัน ถ้ามีตัวสะกดต้องใช้ตัวสะกดตัวเดียวกันด้วย เช่น มอง ปองรอง

สัมผัสอักษร คือ คำที่ใช้อักษรตัวเดียวกันถ้ามีตัวสะกดใช้ตัวสะกดต่างกัน ได้

ตัวอย่างการใช้สัมผัสสระ

การละเล่น จำจ๊ะเงื่อเปราะ กะเทาะหน้าแวน พายเรือออกแอ่น...

ปริศนาคำทาย อะไรเอ๋ย สี่ดินเดินมา หลังคามุงกะเบือ

สำนวนไทย ชักน้ำเข้าลึก ชักศึกเข้าบ้าน

คำพังเพย คบคนให้ดูหน้าซื้อผ้าให้ดูเนื้อ

สุภาษิต ปลูกไมตรีอย่ารู้ร้างสร้างกุศลอย่ารู้โรย

บทร้อยกรอง จำขึ้นใจในวิชาดีกว่าจด จำไม่หมดจดไว้ดูเป็นครูสอน

จดและจำเป็นวิชาเป็นถาวร เป็นอารมณ์เกียรติคุณนุกูลกาล

(กลอนสุภาพหรือกลอนแปด)

บทเพลง ไอ้ละหนอดวงเดือนเอย พี่มาเว้ารักสาวคำดวง

ไอ้ดีกแล้วหนอพี่ขอลาล่วง ออกพี่เป็นห่วงรักเจ้าดวงเดือนเอย

๕. ภาษาไทยใช้ลักษณนาม ลักษณนามในภาษาไทยถือเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย ที่ภาษาอื่นไม่มีใช้จึงนับถือว่าเป็นความซ่างคิดของคนไทยที่ใช้คำลักษณนาม ที่สามารถบอกลักษณะของสิ่งของนั้นๆ ได้ เช่น

ข่า ใช้ลักษณนามว่า กระแส

ยา ใช้ลักษณนามว่า ขนาน

กาพย์ กลอนคำประพันธ์ คาถา บทความ ใช้ลักษณนามว่า บท

พร ภัย เหตุผล ใช้ลักษณนามว่า ประการ

ปี ขลุ่ย ใช้ลักษณนามว่า เลา

ทัพ ทหาร ใช้ลักษณนาม กอง

จาก พลุ ปลาย่าง ลูกปืน ใช้ลักษณนามว่า ตับ

เชือก ลวด สายไฟฟ้า ใช้ลักษณนามว่า ขด

๖. ภาษาไทยเป็นภาษามีระดับ คนไทยนิสัยประจำชาติที่แตกต่างจากชาติอื่น คือ การมีสัมมาคารวะ ยกย่องเกียรติ อ่อนน้อมถ่อมตน ด้วยเหตุนี้ทำให้ภาษาจึงมีความแตกต่างกันในแต่ละระดับของชนชั้น

เช่น พระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ ใช้ว่า เสวย

พระภิกษุ ใช้ว่า ฉฉัน

บุคคลระดับสูง ผู้มีการศึกษา ใช้ว่า รับประทาน

บุคคลระดับกลาง บุคคลทั่วไป ใช้ว่า กิน

บุคคลระดับต่ำ ชนชั้นกรรมกร ใ้ว่า ชัด แดก ฯลฯ

ในการนำภาษาไปใช้แต่ละโอกาส หรือสถานการณ์จะแตกต่างกันไป เช่น

ภาษาพูดธรรมดา ใ้ว่า บอก เล่า

ภาษาพูดที่สวยงาม ใ้ว่า แจ่ม กล่าว

ภาษาเขียน ใ้ว่า ชี้แจง แสดง

ตัวอย่างที่ยกมานี้ แสดงให้เห็นภูมิปัญญาทางภาษาของคนไทยในการคิดค้นถ้อยคำขึ้นใช้ให้มีความแตกต่างกันตามบริบทของการใช้คำ และความเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย

๗. ภาษามีการผวนคำ

การผวนคำเป็นการนำคำมาสับที่ สับเสียง เพื่อให้เกิดความหมายใหม่หรืออาจไม่มีความหมายเลย แต่แสดงถึงความมีอารมณ์ขันและสนุกสนานของไทยในการสร้างคำใหม่เท่านั้น คำผวนบางคำเมื่อสับที่ สับเสียงแล้ว อาจมีความหมายไปในทางที่หยาบ โหลนหรือส่อเจตนาทางเพศ แต่ถือว่าเป็นการเล่นคำเพื่อความสนุกสนานในหมู่คนใกล้ชิดคำผวนนี้ไม่ควรนำมา ใช้ในที่สาธารณะชน เช่น บันได ผวนว่า ไปคัน,ดินแดก ผวนว่า แดกดิน,หมีมา ผวนว่า หามมี,สวัสดี ผวนว่า สวีตัด ฯลฯ

๘. ภูมิปัญญาไทยในบทประพันธ์และใช้วรรณศิลป์ในงานประพันธ์

คนไทยเป็นเจ้าบทกลอนชอบเรียงร้อยถ้อยคำให้เกิดเสียงไพเราะ เป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว และร้อยกรอง ซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาไทยอันยอดเยี่ยมในการใช้ถ้อยคำ ทำให้เกิดความงามและเกิดภาพจน์ในภาษา เช่น คำประพันธ์ต่อไปนี้

“ บ้านสร้างน้ำพุ่งสว่างขึ้นอีกครั้งเมื่อเกือบจะใกล้ยามสี่ พระจันทร์ครึ่งดวงหลังฝนเหือดมีสีแดงปน จึงเจือแสงเข้มขึ้นกว่าธรรมดา หยาดน้ำค้างซึ่งค้างบนปลายไม้และหญ้าาววับนัยน์ตา เป็นประกายดูประหนึ่งท้องทุ่งดาดด้วยเพชร...”

เสียดเจ้ารวร่าวมฉิรูง

มุ่งปรารถนาอะไรในหล้า

มิหวังกระทั่งฟากฟ้า

ซบหน้าติดดินกินทราย

จะเจ็บจำไปถึงปรโลก

ถารอยโศกรู้รางจางหาย

จะเกิดก็ชาติมาตรมตาย

อย่าหมายว่าจะให้หัวใจ

(อังคาร กัลยาณพงศ์)

สะท้อนความรู้จากบทเรียน ครั้งที่ ๑

คำชี้แจง ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ๒-๓ คน ร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางจากประเด็นที่
เกี่ยวข้องกับความหมายและลักษณะของภูมิปัญญาทางภาษาต่อไปนี้ เขียนตอบเป็นรายงานย่อ
(๑๐ คะแนน)

ผลการเรียนรู้ บอกความหมายและลักษณะของภูมิปัญญาทางภาษาได้

๑. อภิปรายความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญา” “ภูมิปัญญาทางภาษา” และคำว่า “คติชนวิทยา”
๒. จากคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาภูมิปัญญาทางภาษาหรือคตินบ้าน เป็นกระจกส่องให้เห็นวัฒนธรรม”
ท่านเห็นด้วยหรือไม่อย่างไร จงอภิปราย
๓. เลือกศึกษาประเด็นภูมิปัญญาทางภาษาที่เป็นคติชนข้อมูลประเภทมุขปาฐะ (Verbal) มา ๑ เรื่อง แล้ว
อภิปรายโดยศึกษาลักษณะ ประเภท การถ่ายทอด และคุณค่าทางสังคม
๔. เขียนมโนทัศน์ภูมิปัญญาทางภาษาที่แบ่งประเภทตามลักษณะของภาษาไทย
๕. วิเคราะห์ภูมิปัญญาทางภาษาและความงามของภาษาจากบทประพันธ์ต่อไปนี้

ไผ่ซอ้ออ้อเอียดเบียดออก

ลมลอดไล่เลี้ยวเร็วไวไผ่

ออกแอดแอดออกคยอกไกว

แพใบไผ่ น้ำลำคลอง

กระเพื่อมพลิ้วพลิ้วปลิวกว้าง

เขอวางร่างปล่อยล่อยล่อง

บนแพใบไผ่ไผ่ของ

แสงทองส่องทาบฉาบมา

ลิวเลื่อนเลื่อนฉิวฉิวน้ำ

ระบำใบไผ่ผวา

นกน้อยจิบจิบลิบลดา

ว่าฟ้าฟ้อนกว้างห่างไป

หนาว

ลมกราวเกลือกกลิ้งกิ่งไผ่

มณีน้ำค้างรางไร

เหมือนใจเจ้าหญิงยิ่งเลื่อน

เธอคงหลงคอยคอยหาย

เจ้าชายไม่เห็นเป็นเพื่อน

สีแดงแสงแดดแผดเขื่อน

เหมือนเหมือนเลื่อนลับคืบลง

แอดออดออดแอดแอดออด

ไผ่สอดพลอดขอพ้อส่ง

นิยายน้ำค้างร้างคง

เศษผงใบไผ่ไปปล่ปลิว

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๓๗: ๑๖๓-๑๖๔)

๖. อ่านตำนาน “พระแม่โพสพ” ต่อไปนี้แล้วตอบคำถาม

บางตำนานเล่าว่า แม่โพสพเป็นเทวีแห่งข้าว มีภาวะเป็นปลาทรายทองและปลาสำเภา ในวันหนึ่งที่มีเมืองไพศาลีกลางสโมสรสันนิบาตมนุษย์ได้ปรึกษากันว่าระหว่างพระพุทธเจ้าและแม่โพสพใครมีคุณมากกว่ากันที่ประชุมต่างกราบทูลว่าคุณของพระพุทธเจ้าใหญ่กว่าแม่โพสพ และพระเพชรฉลูกรรมได้ฟังดังนั้น ก็ขบใจว่ารักษามนุษย์อยู่ มนุษย์ไม่เห็นความดีจึงทรงปลาทรายหนีไปยังป่าหิมพานต์เขาคชกูฏ เมื่อแม่โพสพจากไปก็เกิดความอดอยากให้ขึ้นในโลกมนุษย์ ทำไร้ไถนาไม่มีข้าวมีแต่เกลบมนุษย์จึงชวนกันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าให้พระมาตุลีไปเชิญนางกลับ พระนางคลีตามไปถึงเขาทบกันก็ไปไม่ได้ จึงใช้ให้ปลาสดไปตามต่อจนพบ ปลาสดได้อ้อนวอนขอให้นางกลับคืนโลก นางตอบว่า “อยู่ที่นี้เราสบาย ถ้าจะไปใจแม่หายเพราะเขาไม่รู้บุญคุณ แม่จะให้แต่เมล็ดข้าวไปดูแลฝูงคน เมื่อเก็บนิกถึงเรา เราจะไปปละหน ตรวจสอบผู้คน เก็บเกี่ยวแล้วให้ทำขวัญ” นางได้มอบเมล็ดข้าว ๗ เมล็ด (บ้างก็ว่า ๕ เมล็ด) ไปทำพันธุ์ พระเพชรฉลูกรรมให้แม่เหล็ก ๑ อันสำหรับตั้งพรำ นางยังสั่งด้วยว่ามนุษย์ทำไร้ไถนาเมื่อข้าวใกล้สุกก็ให้จัดพิธีทำขวัญให้แต่งด้วยขวัญข้าว และด้วยที่ปลาสดเป็นผู้บอกทางที่นางซ่อนแก่พระมาตุลี นางจึงส่งนำปลาสดมาเป็นเครื่องเช่นสังเวด้วย ปลาสดก็ลากลับมาเล่าให้พระมาตุลีฟังตามคำแม่โพสพ พระมาตุลีรับเมล็ดข้าวแล้วหะกลับ ในระหว่างทางพระมาตุลีจึงหยุดพักอาบน้ำนักรกระจาบได้แอบลักเมล็ดข้าวสองเมล็ดบินหนี ข้าวสองเมล็ดได้ตกลงมายังโลกมนุษย์กลายเป็นข้าวผี พระมาตุลีนำเมล็ดข้าวพันธุ์ข้าวถวายพระพุทธเจ้าพระพุทธเจ้าจึงเรียกมนุษย์มาพร้อมกัน ทรงอธิบายให้มนุษย์ฟัง และแจกเมล็ดพันธุ์ข้าวให้แก่มนุษย์ ตั้งแต่นั้นมาเมื่อข้าวใกล้สุกมนุษย์จะทำขวัญเชิญแม่โพสพเป็นประจำทุกปี

(กรมวิชาการเกษตร.๒๕๔๑. ข้าวกับคนไทย. สถาบันวิจัยข้าว กรมวิชาการเกษตร. หน้า ๕๓-๕๕).

คำถาม : จากตำนานที่เป็นมุขปาฐะ (Verbal) ข้างต้นมีคุณค่าทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และภาษาอย่างไร